

# Identitás, útvesztőkkel

Beszélgetés dr. Hódi Sándorral abból az alkalomból, hogy neki ítelték a Kemény Zsigmond-díjat

A hónap közepén vehette át dr. Hódi Sándor pszichológus és közíró Budapestten Glatz Ferenc-től, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke-től a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Kemény Zsigmond-díját. Az elismerést a kisebbségi identitás feltárásában kifejtett tevékenységével érdemelte ki. Beszélgetésünk középpontjában – a kitüntetés és a téma időszertege folytán is – az önazonosság kérdése áll.

• A vajdasági magyar pártok és más szervezetek vezetői gyakran ejtenek szót az identitástudat megőrzésének fontosságáról, s nemegyszer azt érzem, hogy tisztázniuk kellene a fogalom tartalmát.

– Az embernek annyi azonossági, viszonyítási kerete van, ahány társadalmi szerepe: egyszerre vagyunk szülők, Tisza-vidékiek, magyarok vagy szerbek, jugoszlávok, újságírók, európaiak. Pszichológiailag az a természetes állapot, ha ezek a keretek nem ülik meg az ember agyát, hanem mindig az kerül előtérbe, ami fontos: amikor például a fiatalok látatlanságáról van szó, akkor a szülő. Ha bármelyik tartósan uralkodóvá válik, az frusztrációhoz kötődik. A kisebbségi lét gyakorlatilag olyan hátrányos helyzettel jár, amely állandó frusztrációt jelent, ezért a kisebbségben élők számára a nemzeti identitás állandóan jelen van: ha megszólal, már férdén néznek rá, vagy bántódás éri, vagy csak ő éri úgy, hogy emiatt hátrányt szenved. Amikor a kisebbség sorsa rendezet, nincs nyomásnak kitéve, akkor nem kerül előtérbe a nemzeti identitás. Ezért mondják azt, hogy a határon túli magyarok „igazabb”, „hűségesebb” vagy „nagyobb” magyarok, mint az anyaországiak. Érthető ez a helyzet, hiszen ott olyan természetes állapot magyarnak lenni, mint Bulgáriában bolgárnak vagy Franciaországban franciának. Amikor a nemzeti identitás egy nemzetben nagyon erősen jelen van – mint például az elmúlt években a szerbeknél –, az egy felülről gerjesztet, mesterséges felszólítás következtében erősödik fel, hogy valamilyen cselekvésre rávegyék, vagy valami ellen védekezzen.

## ASSZIMILÁLÓ HATÁSÚ-E A DIKTATÚRA?

• Értelmezésem szerint tehát kisebbségi helyzetben jó, ha előtérbe kerül az identitás, amikor a védekezést szolgálja. Nélküle kiesünk a nemzeti közösségből. Mi az oka annak, hogy ez gyakran megtörténik, hogy beolvad a kisebbség egy része a nagyobb közösségbe? Asszimiláló hatású-e a diktatúra? És vajon miért történik meg, hogy magyar kultúrán nevelkedett értelmiségiek egyik napról a másikra például a többségi nemzet nacionalista pártjába áll?

– Sajnos az elmúlt évek jeleztek, hogy a határon kívüli magyarság nemzeti struktúrája már az elcsatolás következtében megsérült, sérült akkor, amikor elszedték a bankokat, földet, gyárakat, az értelmiségieket pedig elűzték. Egyfajta csonka tudatállapotban és gazdaságilag kiszolgáltatva kerülünk kisebbségi helyzetbe. Ez a hátrány fokozódott azzal, hogy helyenként hiányoznak az iskolák, az anyanyelvi tévé, a színházak..., és mindez felgyorsítja a nemzeti szellemiségnek a sorvadását. S egyszer elérkez az ahhoz a ponthoz minden család, hogy föltegye a kérdést: Nyújte valamilyen társadalmi távlatot számára a magyarsága a felemelkedéshez, vagy sem? Sokan arra a megállapításra jutnak, hogy nem, tehát a magyar közösségtől végképp elhatárolódnak. A hatalom itt is és másutt is rájátszik erre, s így indul meg az asszimilációs folyamat. Aki így tesz, azt mindig valami előny reményében teszi: nem magyarul from ki a nevemet, az már valami háttéralku tárgyát képezi.

A beolvadást serkenti az a tény, hogy a hátrányos kisebbségi közösségeknek a nyelvi-kulturális értéke az adott államon belül alacsonyabb rendű, mint a többségé. Tehát a többségi nyelven iskoláztatja magát, míg anyanyelven konyhai használatra szorul vissza: értékes az, amivel boldogulni tudok; ami nem szolgálja fölemelkedésem, az értéktelen. Mélyen átitatva közösségünket ez a fölfogás. A szülő azt hiszi, hogyha szerb nyelven iskoláztatja a gyermekét, a fiatal nagyobb

kulturális értéket sajátít el. Borzasztó nagy tévedésben él, mert fölmérések bizonyítják, hogy csak szilárd anyanyelvi alakra építhető nagy ismeretanyag. A kutatások szerint egykor azok a tanulók, akik keveset tudtak szerbül, s így kerültek egyetemre Újvidékre, Zágrábba vagy Belgrádba, a kezdeti nehézségeket kiheverve előbb és jobb eredménnyel szereztek diplomát, mint mások: a befektetett munka gyümölcsözőtt. Az idegen nyelven történő általános vagy középiskolai oktatás nem nyújt nagyobb társadalmi perspektívát: ez is a kisebbségi tudat egyfajta torzulását jelenti.



Dr. Hódi Sándor

Asszimilálni nem lehet brutális elnyomással, mert az revoltot vált ki. A korábbi évtizedek jó példával szolgálnak erre: akik el tudták magukat határolni magyarságuktól, nem tulajdonítottak ennek különösebb értéket, hajlandóak voltak egy jugoszláv identitáskereset magukra öltetni, abban élni és gondolkodni, azok számára megnyílt a felemelkedés lehetősége.

Így van ez azokkal a „színfoltjainkkal is, akik „átálltak”, s nemzeti közösségünk képviselve alkut kötnek a bőrkürré, mivel jól megfizetik őket. A legveszélyesebb dolgot művelik, nemcsak azért, mert nincsenek fölhatalmazva, hogy egy nemzeti közösséget képviseljenek és feje fölött alkut kössenek, hanem azért is, mert korántsem mindegy, hogy egy sorstárs, esetünkben egy magyar jelenti-e ki, hogy a legnagyobb jogokat élvezzük a világon, vagy a többségi nemzet képviselője. Ez előbbi meggyőzőbb, s emiatt kényes és veszélyes.

Az emberi jogok szempontjából, de szakmai-tudományos tekintetben sem szabad, hogy gondot okozzon, ha az emberek bizonyos százalékát egyik nemzetből a másikba vándorol, elhagyja nemzeti-kulturális közösségét. Mindig így volt, így is lesz, és így nem is rossz. A baj az, ha egyarányú folyamattá válik a beolvadás. Ez már nem természetes, mert politikai és gazdasági kiszolgáltatottság vagy jogfosztottság áll mögötte.

## A GLOBALIZÁCIÓRÓL

• Nem tulajdonítunk-e – a magyar pártokkal és más szervezetekkel együtt – túl nagy jelentőséget a nemzettudatnak? A szocializmus ugyanis a proletár internacionalizmus jelszavát tűzte a zászlajára, a nyugati világ pedig globalizációról beszél.

– A nemzetek elhalásáról szóló marxista elmélet után éppen differenciálódtak a nemzetek – például a bolgár és macedón, meg sok más –, ahelyett, hogy elhalásnak indultak volna. Nem is hiszem, hogy ezt a folyamatot meg lehet állítani. Identitásvarból származik az a szerencsétlen gondolat, hogy a nemzeti közösség nem képvisel értéket. Példának vehetjük a szlovénokat. Ők sem az egyéni emberi jogok síkján értek el magas fejlettséget, hanem a nemzeti közösség érdekében a felismerésével. Azok a vajdasági magyarok is tévednek, akik azt hiszik, hogy az egyén vagy a család elegendő a felemelkedéshez. A közösségi érdek felismerése nélkül nincs tartós fellendülés, amikor a nemzeti közösség egésze süllyed, reménytelen a vergődés.

Nem hiszem, hogy a globalizáció valamilyen jellegtelen, pudingszerű képződményt jelent. Ha az Európai Közösség egységes vállalkozás lesz, a

nemzetek akkor is megőrzik sajátos arculatukat, bár a szuverenitásból valamint biztosan le kell adni, de az nem a nemzeti létet érinti. Igaz, a kis, pl. a skandináv országok félnek tőle. Ha mégis azt szenvedne a nemzeti jelleg, azt nem a globalizáció számlájára írhat, hanem a nyelvi-nemzeti kulturális közösségnek az erőtlenségére.

## NEM NÖTÜNK FEL A NEMZETI ÉRDEK MEGJELENÍTÉSÉHEZ

• Vannak pártjaink, nemzeti tanács, amely ideiglenes. Mivel magyarázható az, hogy a lakosság mégsem igazán érzi közvetlenül a tevékenységük eredményeit? Mire van még ahhoz szükség, hogy az identitás megőrzése ne „rábeszéléssel” történjen, hanem természetessé váljon?

– A most induló demokratizálódásban az intézményhálózat kiépítésére kellene nagy súlyt helyezni, persze ehhez gazdasági háttér is kellene. A leggyengébbnek viszont abban érzem magunkat, hogy nem nőtünk fel a nemzeti érdek megjelenítéséhez. Nem tudtuk fölmutatni azokat a gazdasági károkat, amelyeket elszenvetünk tíz év alatt, és azokat sem, amelyeket Trionon után elveszvedett ez a nemzeti közösség. Félünk a nemzeti szellemi gondolkodástól és a nemzeti érdekek egyértelmű, világos és becsületes megjelenítésétől. Nyugaton pénz áll rendelkezésünkre, de nincs kompetens testület, amely a támogatást megpályázhathatna. A pártoknak erre nincs meghatalmazásuk, az emberek a programjukra szavaztak. Nem szabad nemzeti tanácsot hazudni, akkor jobb nem csinálni, mert viszályt szül. Nem nekünk kell kitalálni, hogy miként válasszuk meg, hiszen Magyarországon és másutt is működnek kisebbségi önkormányzatok. Közvetlen szavazással kell választanunk, de nem magyar névjegyzék készítése által, amikor ez ellen még Magyarországon is tiltakoztak a kisebbségek, mit szólnának itt, ahol nemrégiben még halmozódtak az emberekkel. Ha a szerbek is szavaznak, hát tegyék, legfőképpen megerősítik ezzel, hogy szükség van az ilyen önkormányzatra. Már megválaszthatuk volna, és szükség is lenne rá. Kompetens szervezet nélkül a Nyugat nem tud segíteni. Fönnáll a félelem, hogy ebből baj lesz. Pedig a kisebbségi nemzeti önkormányzat a minimumot jelenti az európai integrálódáshoz. Nemcsak az identitással van gondunk, hanem a cselekvési alkalmatlanság következményeit is viselünk kell.

FODOR István

## SZERETNEM-TU

Állandó sorozatunkban vasárnapot hetek fel egymásnak kérdéseket. A reszi fel, aki válaszol a feltett kérdésre, kérdést tehet fel egy általa kiválasztott folytatódik a kérdéslánc. Múlt vasárnap József, a Daniel Print nyomda tulajosa pedig dr. Ribár Bélához, az Újvidéki Döntésközvetítő központ vezetőjéhez fordult.

DÁNIEL JÓZSEF azt szeretné tudni,

Mi, akik károltve, önzetlenül támogatunk, annak iskolázatásában és művelésében tesszük. Ön szerint hogy minél több tanult fiatal nevelődhet?

DR. RIBÁR BELA: – Ki kellene bővíteni. Ugyanis az egyik kezemen meg tud segélyezni Egyesületet támogató vállalkozó Nándor és fia, valamint a Commerciális az ÚDE-t. Önök mindannyian újítottak mint harminc vajdasági helység Temerinből 23. Tiszakálmánfalvától kezdve az Újvidékig, és hiszem, hogy ez olyan vállalkozók, akik megengedhetik nyújtásnak diákjainknak. A másik dolgot az elosztás a diákok között. Ha valaki autójával a segélyért, vagy pedig a kávéháza hívja, hogy megvendéglje cigarettára költi azt, az nincsen részorolyán mégis támogatásért folyamodhat, az előfordulhat! A papírfajta szigorú (szigorú) részorolya a segélyre, de tudatosan adnak, amelyet az illető kér. A legkérhetőbb esete egy szabadkai orvos szepetember-től decemberig 4000 dinár keresetű szerződéses alapon Németországban az Apáczai Közalapítvány ismét ellenére, hogy a diákszegélyzők hogy csak egy diákszegélyzőnél lehet beadta a kérvényt, ami a kapszingszámú

Jövő vasárnap számunkban dr. Ribár Bélát egyetem tanárnak tesz fel kérdéseket.